141

सिद्धान्त चन्द्रिकावृत्ति

1

का

सि०च० ॐ श्रीगणेशाय नमः पुराणपुरुषं ध्यात्वा नत्वा चार्हन्तनायकम् सिद्धान्तचन्द्रिकावृत्तिं चर्करीमि तरामदम् १ वि
द्यारत्नपयोनिधौ खरतराम्नाये जगत्पूज्यके श्रीभट्टारकसंपदं गुणगणैः स्तुत्यां धरन्पुण्यवान् पूज्यश्री
१ जिनभक्तिसूरिरधिपो वर्द्धिविद्यानिधिः सोपं शीतकरायते चयशसा रायते तेजसार श्रीकीर्तिरत्नसू स्
र्यन्वयाद्धिपतीन्द्राभूतरां ततः श्रीमत्सुमतिरंगाख्युः पावकः प्रवरतः २ श्रीपाठकाः श्रीसुखलाभसंसा
ज्ञाग्रस्सुधावावलसत्प्रतिस्ताः। तच्छिष्यवर्याः कृतिराजिधुर्याः श्रीपाठकाः पाठकवारणेन्द्राः ३
श्रीभागचन्द्रागणिसंप्रवर्हाः संवेगरंगांगनिमग्नगात्राः श्रीभक्तिपूर्वे विनयं दधिये षांत्वनन्नामध्येयपंगु
रवावदन्ते ४ तेषांद्धितेषां विनयप्रधानोऽनवद्यविद्याभ्यसनैकतानः प्राज्ञः सदानन्दगणिः सुशि
ष्यः सुबोधिनीं संविदधाति। वृत्तिम् ५ ग्रंथादौ ग्रंथमध्ये ग्रंथान्ते च मंगलमाचरणीयमिति शिष्टाचा
रस्तत्र मंगलं त्रिविधम् आशीर्वादात्मकं नमस्कारात्मकं वस्तुनिर्देशात्मकं चेति अथ ग्रंथा
देग्रंथकर्त्ता रामाश्रमो नमस्कारात्मकं मंगलं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति नमस्कृत्य महेशानं मत्तं वुद्ध्यापतं
जलैः वाणीं प्रणीं महत्त्राणं कुर्वे सिद्धान्तचंद्रिकाम् अहं सिद्धांतचंद्रिकां कुर्वे प्रनाणेन प्रामोऽर्थः सिद्धान्तः
पिदधृणास्ताद्दावर्त्सं कृत्यर्थादितेनः सिद्धो निष्पन्नोऽन्तो निश्चयो यत्रेति सिद्धांतः सिद्धांतचंद्रिकेवचंद्रिकामा रा०म

सि०च० पोर्न भवति भगवद्भिं सुपीनः स्वादीनां तु सस्य तल्लिट्सु लिट्सु: तोर्लिल: तवर्गस्य लकारे परे लकारः
४ तल्लुनाति भवांल्लिखति अनुनासिकाननुनासिकत्वेन द्विधा पवला तत्र नकारस्यानुनासिको लकारः उट्:
स्याल्लभो: सलोपः उत्थाने उत्तभनं नसकश्चे नान्तस्य पदस्य चे परे छत्ते शगागमो भवति राजंश्छित्र
भवांस्तनोति अवपरे किं तवत्सरु: तकुर्सेश्चाना: प्रशान्तनोति शे च ग्वा नान्तस्य पदस्य वे परे सेवा
वाचवगागमो भवति भवञ्छूर: भवाञ्चूर: भवाञ्छूर: अवे परे किं भवांश्चोतति ङ्णोर्ह्रस्वाद्दि स्वरे
२ ङकारणकारनकारा ह्रस्वादितरा द्विर्भवंति स्वरे परे पदान्ते च प्रत्यङ्ङिदं सुगण्णीहः राजन्निहः प्राङान्ते
पदान्ते किं परमट् एङमौ छः ह्रस्वात्परः छकारो द्विर्भवति खसे चपा झसानां झसानां खसे परे चपा भवं
ति तवच्छत्र दीर्घात् ह्रीच्छति पदान्ताद्दीर्घाद्वा लक्ष्मीच्छाया आङ्माङ्भ्यां नित्यं आच्छादयति मा
च्छिदत् पुंसोऽवपरे खपे सपोतस्य लोपोनः पुंस्कोकिलः पुंस्पुत्र अवपरे किं पुंक्षीरः खपे किं पुं
दासः व्योश्च गतोवा पुंसव्योन पुंव्योन मोनुस्वारः मकारस्यानुस्वारो भवति झसे हकारे च परे यथा
सि पुंभ्यां त्वनड्वान् अपदान्ते किं त्वंसमनवादि झसे किं तन्यते वमायपेत्यवो अपदान्ते वर्तमान राम०
पदान्ते ह्रसे तेन्रसतिपदं यथा पदान्ते किं [illegible] मकारस्यापदान्ते झसे नत्यनस्य चायदा ८
नेवर्तमानास्यानुस्वारो भवति १०

रन्तो नन्तस्यापि वा पर्यायेँ प्लुतः देवदत्त देवदत्तः देवदत्तरु गुरोः किं वकारदकारस्य मा नूत्त् अन्दतः
किं कृतम्ः ॐ ॐ इति प्रकृतिभावः ॐ ॐ चपा अबे जबाः पदान्ते वर्तमानानां चपां जबा भवन्ति अबे परे व
ड्त्र वाग्यथा जमे जमा वा पदान्ते वर्तमानानां चपां जमे परे जमा वा भवन्ति वाङ्मनः वाग्मनः वाङ्नधुरा
प्रत्यये जमे जमस्यापि नित्यं जमो भवति नरव्वपं तन्नमयं चिन्मात्रं चपाच्छः पूः चपादुत्तरस्य शकारस्य छो
वा भवत्यचेवरे वाक्छूरः वाक्शूरः अबे किं आकण्ठानति शेरुमाः चपादुत्तरस्य हकारस्य पूर्वसवर्णो वा
भवति पदान्ते पञ्चमवर्गेभ्य उत्तरस्य हकारस्य चतुर्थो भवति तद्धविः तद्हविः वाग्घरिः वागहरिः अच्छारः अक्षरः अ
ञो लो अनुस्वारो लो वड्लाति वड्हलाति लोः अमे अनुः सकारतवर्गयोः सकार चवर्गाभ्यां योगे सकार चवर्गा
भवति नश्चात् शकारस्य तवर्गस्य चुत्वं न भवति प्रश्नः विश्नः पुनिःषुः कारतवर्गयोः षकारटवर्गाभ्यां
योगे षकारटवर्गौ भवतः कष्णः तट्टकते नपि षकारे परे तवर्गस्य टुत्वं न भवति भवान्षष्ठः तोरन्त्यात्
पदान्ते वर्तमानात् टवर्गात्परस्य तोः टुत्वं न भवति षण्णरः षड्नरः षट्सीदन्ति षट्सीदन्ति नवतिनग
इति ईन पूर्वेनक्रिमाण कार्यं वर्गान्तरेणा ... सो: श्रीअनुरित्यवसुवर्णनास्मिन्निति तिजिर्दिषे हर्वसलप्रिमी

रामः

सि.चं.पृ.
॥५०॥

अमस्यापि वस्तुनो नायाते नदयतीत्यर्थः यथा स्व यथाशक्त्यानुस्मृहितं त्रैलोक्यं च भवति यथा सूमितित्वी साध्या मव्य —
यीभावः यांयका लायस्त्रालीयंतद्युपास्य यथा यथंः ज्ञाता यथा स्वभावमित्यर्थः यथा ली यति वा द्वंद्वं र स्व
मर्यादाव वनव्युत्क्रमनपचम पात्र प्रयोगाऽ निव्युत्क्रि ब्रु द्विपाद स्य द्विवचन पूर्वपदस्यामभावोऽत्र चोत्तरप
दस्य नपुंसकत्वं चानि पात्स्यते तत्र रद्धस्य द्वंद्वं पाद स्य वान्य इतरे विषयभक्ताः द्वंद्वं मेत्र यतेर द्रुस्य मित्यर्थः
मर्यादास्थित्यनतिक्रमः स्याच्चतुरं द्वौ मेपशवो द्वंद्वं मिथुनायते माता पुत्रेण मिथुनं गच्छति यो त्रेण योति
मर्यादार्थः व्युत्क्रमणं पृथगवस्थानं द्वंद्वं व्युत्क्रांताः द्विवर्गाः संबंधेन पृथगवस्थिताः द्वंद्वं यज्ञ पात्र
णि प्रयुंज्यते द्वंद्वं संकर्षणं वासुदेवौ अभिव्यक्ति साहचर्येणेत्यर्थः चार्थे द्वंद्व रतिनि पातनात्सूत्रमपि
3 वेवा निपातात्कल्याद्यः का संख्या येषां ते कतिः यतिः ततिः द्विविसृत्रे भवः दाविकः रोग पायाः विकारः
रोगापत्यं रूक्षे हुः मू पदात्मू हुः दीर्घसत्रे भवः दीर्घसत्र मत्रेयसि भवः श्रायमः ॥ इति श्रीरामाश्रमाचार्यवि
■ चितायां सिद्धांतचंद्रिकायां पूर्वार्द्धं समाप्तम् शुभं भूयात् ॥ श्रीरामायनमः श्रीमते रामानुजायनमः
पूर्वं ग्रंथसंदेहो गतेयसो कुमेववउत्तरे कलव्याधि ईशान्यां सुखसंदा यम्रसे मा छान भुक्ते च व यश्रेस्
मलज्ञानं दक्षिणे व्याधितं हानि नैऋत्यां सुखसं पश्चिमायां का ससर्वसंघारं पाताले आयुवर्धनं एतानि दस
कानि आत्माछि कामरू अर्थार ति छि क कि विचारः ॥ श्रीराम श्रीराम श्रीराम श्रीराम श्रीराम श्रीरामायनमः

ते घनं भर्तिने चार चाघातयि ... मितं द्विरुक्ताकराद्ये बहुव्रीहिवत तेनविभक्तिलोपः पुंवद्भावो राकैकम
द्वारे राकैकयाऽऽनुकृत्या इ ... भागेषु बह्वाबादऽवगाहे विशेषः पदविभागोऽवग्रहः राकरस्यैकयाऽऽहुः
इत्यादिविशेषः राकैकस्मेददि पीडायां दोत्यायांद्वे स्तो बहुव्रीहिवच्च गतगतः विस्तानीर्णमाम्येयमुक्तिः ग
तगता सादृश्ये द्वौ येगुणवचनस्यद्वे स्तो बहुव्रीहिवच्च पटुपट्वी पटुपटु पटसदृशः ईषत्पटुरिति याव
तगुरोः यस्तेन द्रव्यवाचिनः केवलगुणवाचिनस्त्र ... ते मृदुस्कः मृदुस्कः पटः मृदुल्को मृदुल्कोसत्पकानुक्रमे द्यो
त्येद्वे मूले मूले स्थूलो बृहतः संभ्रमेण प्रवृत्ताऽवनेकधा प्रयोगः सर्पः सर्पः बुध्यस्व सर्पः सर्पः क्रियासमभि
ह्रारे हलुन्ली हिलुन्ली दि इत्येवापेलु नाति कर्मव्यतिहारे सर्वैः ... दे वा द्वितं समासश्च बहुलं बहुलं गृह
ण द्रव्यपरयोर्न समासवत इतर ... नित्ये समासवत असमासवद्भावे पूर्वपदस्याया विभक्तेः सिरादे
णावाच्यः अन्योन्यं व्यतिपन्नानमति अन्योऽन्यौ अन्योऽन्यान् अन्यस्मैन कृते अन्यो न्यस्मैदत्तमित्यादि अन्यो
न्ये वा पुष्करैररामपंतं इति माघः रावे परस्परं वा चस्मत्यादि तास्थिः इतरेतरं इतरेतरो त्यादि सूत्रनपुंस
कयोः स्तुतरः पदस्यायाः विभक्तेरामभावो वाच्च अन्योन्याम न्योऽन्यं परस्परं परस्परं इतरेतरैरितरेतरं वा
रमेवृष्टिः ऐव कुलेवा भेजयतः दलद्वयेऽप्यावऽभावः क्लीवे सुविरहः समसेः समासे शेरलुक्चेति सिद्धं वाक्
लेकाव्यमकृष्ट प्रियसुखयोर्वदितं प्रियप्रियेण ददाति प्रियेणवा सुखसुखेन ... ददाति सुखेनवा कृच्छ्रेणेति